

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके अष्टमः प्रपाठकः ॥

वरुणस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं परांपतता। तथसूऽसृद्धिरनु समंसर्पत। तथसूऽसृपाऽ सूत्त्वम्। अग्निनां देवेन प्रथमेऽहन्त्रनु प्रायुङ्क। सरस्वत्या वाचा द्वितीयै। सवित्रा प्रसवेन तृतीयै। पूज्ञा पुशुभिंश्चतुर्थै। बृहस्पतिना ब्रह्मणा पञ्चमे। इन्द्रेण देवेन पृष्ठे। वरुणेन स्वयां देवतया सप्तमे॥१॥

सोमेन राजाॽष्टमे। त्वष्टा॒ रूपेण नवमे। विष्णुना यज्ञेन॑ॽप्रोत्। यथसूऽसृपो भवन्ति। इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यज्ञमान आप्नोति। पूर्वापूर्वा वेदिर्भवति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुच्छ्वै। पुरस्तादुपसदाऽ सौम्येन प्रचरति। सोमो वै रैतोधाः। रेतं एव तद्वधाति। अन्तरा त्वाष्ट्रेण। रेतं एव हितं त्वष्टा॒ रूपाणि विकरोति। उपरिष्टाद्वैष्णवेन। यज्ञो वै विष्णुः। यज्ञ एवान्तुतः प्रति तिष्ठति॥२॥

सुमे देयाति पञ्च च॥२॥

[१]

जामि वा एतत्कुर्वन्ति। यथसूदो दीक्षयन्ति सूद्यः सोमं क्रीणन्ति। पुण्डरिसूजां प्रयच्छुत्यजामित्वाय। अङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः। अफ्सु दीक्षातपसी प्रावेशयन्। तत्पुण्डरैकमभवत्। यत्पुण्डरिसूजां प्रयच्छति। साक्षादेव दीक्षातपसी अवं रुच्ये। दशभिर्वस्तरैः सोमं क्रीणाति। दशाक्षरा विराट्॥३॥

अन्नं विराट्। विराजैवान्नाद्यमवं रुच्ये। मुष्करा भवन्ति सेन्द्रत्वाय। दशपेयो भवति। अन्नाद्यस्यावरुच्छ्वै। शतं ब्राह्मणाः पिंबन्ति। शतायुः पुरुषः। शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। सप्तदशः स्तोत्रं भवति। सप्तदशः प्रजापतिः॥४॥

प्रजापतेरास्यै। प्राकाशावध्यर्यवे ददाति। प्राकाशमेवै गमयति। स्रजमुद्गत्रे। व्येवास्मै वासयति। रुक्मः होत्रै। आदित्यमेवास्मा उत्त्रयति। अश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्याम्। प्राजापत्यो वा अश्वः। प्रजापतेरास्यै॥५॥

द्वादशं पष्ठौहीर्ब्रह्मणैः। आयुरेवावं रुच्ये। वृशां मैत्रावरुणाय। राष्ट्रमेव वशयकः। क्रृष्णं

ब्रौह्णान्च्छुःसिनेऽ। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यक्तः। वासंसी नेष्टापोतृभ्यांम्। पुवित्रे एवास्यैते। स्थूरिैयवाचितमच्छावाकाया॑। अन्तत एव वरुणमवे यजते॥६॥

अन्नद्वाहमुग्नीधे॑। वहिर्वा॑ अन्नद्वान्। वहिरुग्नीत्। वहिनैव वहिं यजस्यावं रुन्धे। इन्द्रस्य सुषुवाणस्य त्रेधेन्द्रियं वीर्यं पराऽपतत्। भृगुस्तृतीयमभवत्। श्रायन्तीयं तृतीयम्। सरस्वती॑ तृतीयम्। भार्गवो होता॑ भवति। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति। वारवन्तीयमग्निष्ठोमसामम्। सारस्वतीरुपो गृह्णाति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुद्धै। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति। इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रयति। वारवन्तीयमग्निष्ठोमसामम्। इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यवारयति॥७॥

विराष्ट्रजापतिरश्चः प्रजापतेगामै यजते ब्रह्मसामं भवति सुतं च॥८॥

[२]

ईश्वरो वा एष दिशोऽनुन्मदितोः। यं दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति। दिशामवैष्टयो भवन्ति। दिक्षवैव प्रतिै तिष्ठत्यनुन्मादाय। पञ्च देवता॑ यजति। पञ्च दिशः। दिक्षवैव प्रतिै तिष्ठति। हविषोहविष इद्वा बारहस्त्यमुभिधारयति। यज्ञमानदेवत्यो॑ वै बृहस्पतिः। यज्ञमानमेव तेजसा॑ समर्घयति॥८॥

आदित्यां मुलुहां गुर्भिणीमा लभते। मारुतीं पृश्निं पष्ठौहीम्। विशं चैवास्मै राष्ट्रं च समीची॑ दधाति। आदित्यया॑ पूर्वया॑ प्रचरति। मारुत्योत्तरया॑। राष्ट्र एव विशमनुब्नप्राति। उच्चरादित्याया॑ आश्रावयति। उपाशु मारुत्यै। तस्माद्राष्ट्रं विशमतिवदति। गुर्भिष्यादित्या भवति॥९॥

इन्द्रियं वै गर्भः। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यक्तः। अग्नर्भा॑ मारुतः। विष्णु॑ मरुतः। विशमेव निरिन्द्रियामकः। देवासुराः संयत्ता आसन्। ते देवा अश्विनोः॑ पूषन्वाचः सूत्यं॑ संन्निधायां॑ अनृतेनासुरानुभ्येभवन्। तैऽश्विभ्यां॑ पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निरवपन्। ततो॑ वै ते वाचः सूत्यमवारुन्धत॥१०॥

यदश्विभ्यां॑ पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति। अनृतेनैव भ्रातृव्यानभिभूयां॑। वाचः सूत्यमवे रुन्धे। सरस्वते सत्यवाचे चरुम्। पूर्वमेवोदितम्। उत्तरेणाभि॑ गृणति। सवित्रे सूत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं प्रसूत्यै। दूतान्प्रहिणोति। आविदं॑ एता भवन्ति। आविदमेवैनं॑ गमयन्ति। अथो॑ दूतेभ्यं एव न छिद्यते। तिसृधन्वं॑ शुष्कदृतिर्दक्षिणा॑ समृद्धै॥११॥

अर्थयति भूवत्युभ्युत् गमयन्ति द्वे च ॥४॥

[३]

आग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति। तस्माच्छिशिरे कुरुपश्चालः प्राश्वौ यान्ति। सौम्यं चुरुम्। तस्माद्वसन्तं व्यवसायादयन्ति। सावित्रं द्वादशकपालम्। तस्मात्पुरस्ताद्यवाना॑ सवित्रा विरुन्धते। बाहुहस्पत्यं चुरुम्। सुवित्रैव विरुध्या॑ ब्रह्मणा॑ यवानादंघते। त्वाष्ट्रमष्टाकपालम्॥१२॥

रूपाण्येव तेन कुर्वते। वैश्वानरं द्वादशकपालम्। तस्माज्जघन्ये॑ नैदाघे प्रत्यश्च कुरुपश्चाला यान्ति। सारस्वतं चरु निर्वपति। तस्मात्प्रावृष्टि॑ सर्वा॑ वाचौ वदन्ति। पौष्णे॑ व्यवस्यन्ति। मैत्रेण॑ कृषन्ते। वारुणे॑ विधृता आसते। क्षेत्रपत्येन॑ पाचयन्ते। आदित्येनादंघते॥१३॥

मासिमास्येतानि॑ हुवी॑ष्ठि॑ निरुप्याणीत्याहुः। तेनैवर्तून्प्रयुङ्कु इति॑। अथो खल्वाहुः। कः संवध्सरं जीविष्यतीति॑। षडेव पूर्वेद्युर्निरुप्याणि॑। षडुत्तरेद्युः। तेनैवर्तून्प्रयुङ्कु। दक्षिणो रथवाहनवाहः पूर्वपां दक्षिणा। उत्तरं उत्तरेषाम्। सुवृथसुरस्यैवान्तौ युनक्ति। सुवृग्गस्यै लोकस्यै समंष्टै॥१४॥

त्वाष्ट्रमष्टाकपालं दधते युनत्वेकं च॥३॥

[४]

इन्द्रस्य सुषुवाणस्यै दशधेन्द्रियं वीर्यं पराऽपतत्। स यत्रथमं निरर्णीवत्। तत्कलमभवत्। यद्वितीयम्। तद्वदरम्। यत्तृतीयम्। तत्कर्कन्धुः। यन्नस्तः। स सिंहः। यदक्ष्योः॥१५॥

स शार्दूलः। यत्कर्णयोः। स वृक्षः। य ऊर्ध्वः। स सोमः। याऽवाची। सा सुरा॑। त्र्याः। सक्तंवो भवन्ति। इन्द्रियस्यावरुच्छै। त्र्याणि॑ लोमानि॥१६॥

त्विषिमेवाव॑ रुन्धे। त्रयो॑ ग्रहः। वीर्यमेवाव॑ रुन्धे। नाम्ना॑ दशमी। नव॑ वै पुरुषे प्राणाः। नाभिर्दशमी। प्राणा॑ इन्द्रियं वीर्यम्। प्राणानेवेन्द्रियं वीर्यं यज्ञमान आत्मन्धत्ते। सीसैन क्षीबाच्छष्पाणि॑ क्रीणाति। न वा एतदयो॑ न हिरण्यम्॥१७॥

यथ्सीसम्। न स्त्री न पुमान्। यत्क्षीबः। न सोमो॑ न सुरा॑। यथ्सौत्रामणी॑ समृद्धै। स्वाद्वी॑ त्वा॑ स्वादुनेत्याह। सोममेवैना॑ करोति। सोमो॑ऽस्यशिभ्याँ॑ पच्यस्व॑ सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय॑ सुतामणे॑ पच्यस्वेत्याह। एताभ्यो॑ हौषा देवताभ्युः॑ पच्यते। तिसः॑ सः॒सृष्टा॑ वसति॥१८॥

तिस्रो हि रात्रौः क्रीतः सोमो वसति। पुनातुं ते परिमुतुमिति यजुषा पुनाति व्यावृत्त्यै। पवित्रेण पुनाति। पवित्रेण हि सोमं पुनन्ति। वारेण शश्वता ततेत्याह। वारेण हि सोमं पुनन्ति। वायुः पूतः पवित्रेणति नैतयां पुनीयात् व्यृद्धा ह्यैषा। अतिपवितस्यैतयां पुनीयात्। कुविद्वेष्यनिरुक्तया प्राजापत्ययो गृह्णाति॥१९॥

अनिरुक्तः प्रजापतिः। प्रजापतेरास्यै। एकंयर्चा गृह्णाति। एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति। आश्विनं धूम्रमालभते। आश्विनौ वै देवानां भिषजौ। ताभ्यां मेवास्मै भेषजं करोति। सारस्वतं मेषम्। वाग्वै सरस्वती। वाचैवैनं भिषज्यति। ऐन्द्रमृषभः सेन्द्रत्वायां॥२०॥

अश्वलोर्मानानि हिरण्यं वसति गृह्णति भिषज्यते क च॥६॥ [५]

यत्रिषु यूपैष्वालभेत। बुहिर्धाऽस्मादिन्द्रियं वीर्यं दध्यात्। भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। एकयूप आलभते। एकधैवास्मिन्निद्रियं वीर्यं दधाति। नास्मै भ्रातृव्यं जनयति। नैतेषां पशूनां पुरोडाशां भवन्ति। ग्रहपुरोडाशा ह्यैते। युवः सुरामर्मश्विनेति सर्वदेवत्यै याज्यानुवाक्यै भवतः। सर्वा एव देवताः प्रीणाति॥२१॥

ब्राह्मणं परिक्रीणीयादुच्छेषणस्य पातारम्। ब्राह्मणो ह्याहुत्या उच्छेषणस्य पाता। यदि ब्राह्मणं न विन्देत्। वृल्मीकवपायामवं नयेत्। सैव ततुः प्रायश्चित्तिः। यद्वै सौत्रामण्यै व्यृद्धम्। तदस्यै समृद्धम्। नानादेवत्याः पशवंशं पुरोडाशांश्च भवन्ति समृद्धै। ऐन्द्रः पशूनामुत्तमो भवति। ऐन्द्रः पुरोडाशानां प्रथमः॥२२॥

इन्द्रिये एवास्मै सुमीर्ची दधाति। पुरस्तादनूयाजानां पुरोडाशैः प्रचरति। पशवो वै पुरोडाशाः। पशूनेवावं रुन्धे। ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपति। इन्द्रियमेवावं रुन्ध्ये। सावित्रं द्वादशकपालं प्रसूत्यै। वारुणं दशकपालम्। अन्तत एव वरुणमवं यजते। वडबा दक्षिणा॥२३॥

उत वा एषाऽश्वरं सूतो। उताऽश्वतरम्। उत सोमं उत सुरां। यथैत्रामणी समृद्धै। बारहस्यत्यं पशुं चतुर्थमतिपवितस्या लभते। ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैव यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति। पुरोडाशावानेष पशुभवति। न ह्यैतस्य ग्रहं गृह्णन्ति। सोमप्रतीकाः पितरस्तृप्णुतेति शतातुर्णायाऽसुमवनयति॥२४॥

शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येन्द्रिये प्रति तिष्ठति। दक्षिणेऽग्नौ जुहोति।

पापवस्यस्य व्यावृत्त्यै। हिरण्यमन्तरा धारयति। पूतामेवैनोऽ जुहोति। शतमानं भवति। शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। यत्रैव शतातृणां धारयति॥२५॥

तन्निदंधाति प्रतिष्ठित्यै। पितृन् वा एतस्यैन्द्रियं वीर्यं गच्छति। यत्सोमाऽऽति पवते। पितृणां यज्ञानुवाक्याभिरुपं तिष्ठते। यदेवास्यं पितृनिन्द्रियं वीर्यं गच्छति। तदेवावरुन्ध्ये। तिसृभिरुपं तिष्ठते। तृतीये वा इतो लोके पितरः। तानेव प्रीणाति। अथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि। अध्वर्युरहोत्ता ब्रह्मा। त उपतिष्ठन्ते। यान्येव यज्ञस्यैन्द्रियाणि। तैरेवास्मै भेषजं करोति॥२६॥

प्रीणाति प्रथमो दक्षिणा सुमवनयति धारयतीन्द्रियाणि चत्वारि च॥६॥ [६]

अग्निष्ठोममग्र आहरति। यज्ञमुखं वा अग्निष्ठोमः। यज्ञमुखमेवारभ्यं सुवमा क्रमते। अथैषोऽभिषेचनीयश्चतुस्त्रिःशपवमानो भवति। त्रयस्त्रिःशद्वै देवताः। ता एवाऽप्नोति। प्रजापतिश्चतुस्त्रिःशः। तमेवाऽप्नोति। सुशर एष स्तोमानामयथापूर्वम्। यद्विषमः स्तोमाः॥२७॥

एतावान् वै यज्ञः। यावान्पवमानाः। अन्तः क्षेषणं त्वा अन्यत्। यथसमाः पवमानाः। तेनाऽसंशरः। तेन यथापूर्वम्। आत्मनैवाग्निष्ठोमेन्द्रीति। आत्मन् पुण्यो भवति। प्रजा वा उक्थानिं। पशवं उक्थानिं। यदुक्थ्यो भवत्यनु सन्तत्यै॥२८॥

स्तोमाः पशवं उक्थान्येकं च॥२॥ [७]

उपं त्वा जामयो गिर इति प्रतिपद्मवति। वाग्वै वायुः। वाच एवैषोऽभिषेकः। सर्वासामेव प्रजानाऽ सूयते। सर्वं एनं प्रजा राजेति वदन्ति। एतमुत्यन्दश क्षिप्त इत्याह। आदित्या वै प्रजाः। प्रजानामेवैतेन सूयते। यन्ति वा एते यज्ञमुखात्। ये संभायां अक्रन्॥२९॥

यदाहु पवस्व वाचो अग्निय इति। तेनैव यज्ञमुखान्नयन्ति। अनुष्टुकप्रथमा भवति। अनुष्टुगुत्तमा। वाग्वा अनुष्टुक्। वाचैव प्रयन्ति। वाचोद्यन्ति। उद्वृतीर्भवन्ति। उद्वृद्वा अनुष्टुभौ रूपम्। आनुष्टुभो राजन्यः॥३०॥

तस्मादुद्वृतीर्भवन्ति। सौर्यनुष्टुगुत्तमा भवति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्तत्यै। यो वै सवादेति। नैनशं सव उपनमति। यः सामन्य एति। पार्णीयान्सुषुवाणो भवति। एतानि खलु वै सामानि। यत्पृष्ठानि। यत्पृष्ठानि भवन्ति॥३१॥

तैरेव सुवान्नैति। यानि देवराजानाऽ सामानि। तैरमुष्मिलोक क्रैग्रोति। यानि मनुष्यराजानाऽ सामानि। तैरस्मिलोक क्रैग्रोति। उभयोरेव लोकयोर् क्रैग्रोति। देवलोके च मनुष्यलोके च। एकविश्वोऽभिषेचनीयस्योत्तमो भवति। एकविशः कैशवपनीयस्य प्रथमः। सप्तदशो दशप्रयः॥ ३२॥

विद्वा एकविशः। राष्ट्रं संसदशः। विशं एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते। तस्माद्वा एष विशां प्रियः। विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते। यद्वा एनमदो दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति। तथसुवर्णलोकमभ्या रोहति। यदिमं लोकं न प्रत्यवरोहत। अतिजनं वेयात्। उद्वा माद्येत्। यदेष प्रतीचीनः स्तोमो भवति। इममेव तेन लोकं प्रत्यवरोहति। अथो अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यनुन्मादाय॥ ३३॥

अकंत्राजन्यौ भवन्ति दशप्रयो मात्रेन्नार्थिणि च॥ ५॥ [८]

इयं वै रजता। असौ हरिणी। यदुक्मौ भवतः। अभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति। वरुणस्य वा अभिषिच्यमानस्याऽपः। इन्द्रियं वीर्यं निरघ्नन्। तथसुवर्णऽ हिरण्यमभवत्। यदुक्ममन्तर्दधाति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय। शतमानो भवति शतक्षरः। शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येन्द्रिये प्रति तिष्ठति। आयुर्वै हिरण्यम्। आयुष्यो एवैनमुभयति क्षरन्ति। तेजो वै हिरण्यम्। तेजस्यो एवैनमुभयति क्षरन्ति। वर्चो वै हिरण्यम्। वर्चस्यो एवैनमुभयति क्षरन्ति॥ ३४॥

शतक्षरेऽष्टो च॥ १॥ [९]

अप्रतिष्ठितो वा एष इत्याहुः। यो राजुसूयेन यजत् इति। यदा वा एष एतेन द्विरात्रेण यजते। अथ प्रतिष्ठा। अथ संवध्सरमाप्नोति। यावन्ति संवध्सरस्याहोरात्राणि। तावतीरेतस्य स्तोत्रीयाः। अहोरात्रेष्वेव प्रति तिष्ठति। अग्निष्ठोमः पूर्वमहर्भवति। अतिरात्र उत्तरम्॥ ३५॥

नानैवाहोरात्रयोः प्रति तिष्ठति। पौर्णमास्यां पूर्वमहर्भवति। व्यष्टकायामुत्तरम्। नानैवार्धमासयोः प्रति तिष्ठति। अमावास्यायां पूर्वमहर्भवति। उद्दृष्ट उत्तरम्। नानैव मासयोः प्रति तिष्ठति। अथो खलु। ये एव संमानपक्षे पुण्याहे स्याताम्। तयोः कार्यं प्रतिष्ठित्यै॥ ३६॥

अपश्व्यो द्विरात्र इत्याहुः। द्वे ह्येते छन्दसी। गायत्रं च त्रैष्टुभं च। जगतीमन्तर्यन्ति। न तेन जगती कृतेत्याहुः। यदेनान्तर्तीयसवने कुर्वन्तीति। यदा वा एषाऽहीनस्याहर्भजते। साहस्यं वा सवनम्। अथेव जगती कृता। अथं पशुव्यः। व्युष्टिर्वा एष द्विरात्रः। य एवं

अष्टमः प्रश्नः

विद्वान्द्विरात्रेण यजते। व्येवास्मा उच्छति। अथो तम् पुवापं हते। अग्निष्ठोममन्तुत आहरति। अग्निः सर्वा देवताः। वतांस्वेव प्रति तिष्ठति॥३७॥

उत्तरं प्रतिष्ठित्ये पश्यत्यः सुम च॥३॥ [१०]

वरुणस्य जुमि वा ईश्वर औग्नियमिन्द्रस्य यत्रिप्वंगिष्ठोममुपं त्वयं वै रंजुताऽप्रतिष्ठितो दशं॥१०॥

वरुणस्य यदुक्षिभ्यां यत्रिपु तस्माद्वर्तीः सुमत्रिशत्॥३७॥

वरुणस्य प्रति तिष्ठति॥

हरिः ॐ ॥

॥इति श्रीकृष्णायजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके अष्टमः प्रपाठकः समाप्तः॥